

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ЧЕРНИШОВ ГЕОРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 343.53:332.834 (477)

**ФІНАНСОВЕ ШАХРАЙСТВО
В ІНВЕСТИЦІЙНО-БУДІВЕЛЬНІЙ СФЕРІ:
КРИМІНОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінології та кримінально-виконавчого права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України
ДРЬОМІН Віктор Миколайович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
КУЛИК Олександр Георгійович,
Державний науково-дослідний інститут
МВС України,
завідувач НДІ кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності;

кандидат юридичних наук, професор
АНДРУШКО Петро Петрович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології

Захист відбудеться «___» _____ 2016 р. о ___ годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса,
Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса,
вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Забезпечення правопорядку у сфері господарювання та стабільного функціонування фінансової системи є одними з першочергових завдань для розвитку національної економіки, покращення інвестиційного клімату.

В умовах соціально-економічних перетворень та складної криміногенної обстановки в країні характерною є тенденція якісної та кількісної трансформації кримінальної активності. Шахрайство все більше набуває економічних форм, проникаючи у різні галузі господарювання та фінансів. Використання сучасних технологій обману, економічна спрямованість, кримінальна професіоналізація, організованість, корупційні зв'язки, збільшення доходності від незаконної діяльності, висока латентність дозволяють говорити про якісну зміну шахрайства.

Одним із проявів кримінальної деформації будівельної галузі виступає фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері.

Будівельна галузь – одна з пріоритетних галузей економіки, що має велике соціальне значення. Великий грошовий обіг, недосконалість правового регулювання, відсутність ефективного контролю з боку компетентних суб'єктів, правова необізнаність приватних інвесторів та інші чинники призвели до швидкої криміналізації інвестиційно-будівельних відносин.

Окремою проблемою є криміналізація відносин з фінансування будівництва об'єктів житлової нерухомості. Для більшості громадян України житло – найцінніше та найдорожче майно, що перебуває у власності. Враховуючи середньостатистичні доходи в країні, для реалізації свого конституційного права на житло покупці вимушені йти на безпрецедентні витрати. Це означає, що шахрайства в будівельній сфері мають наслідки не тільки у вигляді фактичних матеріальних збитків, але й взагалі можуть позбавити потерпілих будь-яких заощаджень та власного житла. Такі втрати є великим потрясінням для багатьох приватних інвесторів.

Теоретичним підґрунтям дослідження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері стали праці таких вітчизняних вчених, як Ю. П. Аленін, П. П. Андрушко, В. І. Антипов, Л. І. Аркуша, В. С. Батиргареева, Ю. В. Баулін, О. М. Бандурка, А. М. Бойко, В. І. Борисов, В. В. Василевич, В. О. Глушков, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, Н. О. Гуторова, І. М. Даньшин, Т. А. Денисова, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, О. О. Дудоров, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, М. І. Камлик, О. В. Козаченко, О. М. Костенко, О. Г. Кулик, В. М. Куц, О. М. Литвинов, О. М. Литвак, С. Я. Лихова, М. І. Мельник, Т. В. Мельничук, В. О. Навроцький, В. М. Попович, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. В. Тіщенко, В. О. Туляков, Є. В. Фесенко, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. І. Шакур, О. Ю. Шосток, С. С. Яценко та інших фахівців з кримінального права, кримінології та криміналістики.

Вивченню криміналістичних особливостей розслідування фінансового шахрайства присвячена докторська дисертація С. В. Чернявського (2010 р.), дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Х. М. Михайлової «Основи виявлення та розслідування шахрайства, учиненого групою осіб у сфері інвестування будівництва» (2009 р.), І. М. Попової «Розслідування шахрайств, пов'язаних із залученням коштів громадян на будівництво житла» (2011 р.).

Фінансове та економічне шахрайство, організоване шахрайство та шахрайство у сфері будівництва житла в кримінально-правовому, криміналістичному та кримінологічному аспектах також були предметом досліджень зарубіжних учених: С. Альбрехта (W. Steve Albrecht), Дж. Вернца (Gerald W. Wernz), І. В. Ільїна, О. Г. Карповича, Д. Ю. Левшица, Н. Ю. Макарової, О. М. Розіна, Д. О. Теплової, Т. Уільямса (Timothy L. Williams).

Не зменшуючи значення та безсумнівну дослідницьку цінність робіт названих науковців, слід зазначити, що комплексне кримінологічне дослідження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері у вітчизняній кримінології не проводилось. У зв'язку з цим не розробленими залишаються питання кримінологічної характеристики фінансового шахрайства у цій сфері, його показників, детермінантів, особи злочинця, впровадження пріоритетних напрямків попередження тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження ґрунтується на положеннях п. 1 ст. 3 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Указу Президента України «Про затвердження Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю» від 21.10.2011 р. №1000/2011, Зasad державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2014-2017 роки. Результати дослідження повинні сприяти реалізації Указу Президента України №5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року. Робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011–2015 рр. «Кримінологічні, пенітенціарні та кримінально-правові заходи забезпечення сталого розвитку суспільства» як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на тему «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є кримінологічний аналіз фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері та розробка на його основі науково обґрунтованих напрямків попередження цього явища.

Для досягнення поставленої мети в дисертації вирішувалися такі завдання:

охарактеризувати інвестиційно-будівельну сферу як об'єкт кримінологічного дослідження;

визначити поняття та надати кримінально-правову характеристику фінансовому шахрайству;

проаналізувати показники фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері;

дослідити механізм фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері;

здійснити характеристику осіб, які вчинили фінансові шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері;

визначити та обґрунтувати особливості детермінації фінансового шахрайства в будівельній сфері;

окреслити соціальні передумови попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері;

розробити пропозиції щодо удосконалення кримінально-правових заходів протидії фінансовому шахрайству;

запропонувати заходи віктимологічної профілактики шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері.

Об'єктом дослідження є система суспільних відносин, які виникають у зв'язку з процесами криміналізації інвестиційно-будівельної сфери та діяльністю щодо протидії їм.

Предметом дослідження є кримінологічний аналіз фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері.

Методи дослідження обрані, виходячи з поставлених у роботі мети і завдань дослідження, з урахуванням його об'єкта та предмета.

У дисертаційному дослідженні використано сукупність загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання соціально-правової дійсності, що забезпечили його об'єктивність та всебічність. Методологічною основою роботи став діалектичний метод, що дозволив розглянути природу фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері у розвитку та взаємозв'язку з іншими процесами та явищами соціального буття, сприяв розумінню об'єкта дослідження в контексті поєднання потреб науки та практики (п.п. 1.1, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3). Історико-правовий метод дозволив прослідкувати еволюцію поглядів вчених на зміст фінансового шахрайства та інші наукові проблеми, а також використовувався при аналізі положень кримінального законодавства різних часів (п.п. 1.2, 3.2). Формально-догматичний метод було використано для тлумачення окремих положень чинного законодавства України та законодавства зарубіжних країн щодо структури інвестиційних відносин у будівництві та визначення фінансового шахрайства (п.п. 1.1, 1.2, 2.2, 3.2). Порівняльно-правовий метод було застосовано при вивченні зарубіжного досвіду криміналізації фінансового шахрайства (п.п. 1.2, 3.2). Формально-логічний метод було застосовано для тлумачення та розмежування основних понять та деяких наукових категорій

(п.п. 1.2, 2.1, 3.1); системно-структурний – для визначення основних детермінантів фінансового шахрайства в будівельній сфері (п.п. 2.2, 2.3). За допомогою контент-аналізу були проаналізовані основні наукові розробки з проблематики теми, повідомлення у засобах масової інформації, аналітичні матеріали правоохоронних органів, судова практика, висновки та пропозиції експертів щодо стану та протидії шахрайству в будівельній сфері (п.п. 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 3.1). Статистичний метод використовувався при оцінці показників та виявленні тенденцій фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері (п. 1.3); конкретно-соціологічний – у процесі анкетного опитування, для проведення аналізу матеріалів практики та інших документів (п.п. 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3); методи узагальнення й моделювання були використані при дослідженні існуючої практики попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері, а також внесення пропозицій щодо її вдосконалення (п. 3.2).

Емпіричну основу дослідження становить комплекс даних практичного характеру, джерелами яких є: систематизовані статистичні дані Міністерства внутрішніх справ України та Генеральної прокуратури України щодо стану шахрайства та пов'язаних з ним злочинів за 1992-2014 рр.; узагальнені результати вибіркового вивчення 70 вироків та ухвал у кримінальних справах (провадженнях), ухвалених судами України щодо злочинів у сфері інвестування будівництва, що були скоєні в період з 2002 по 2011 рр.; результати анкетування 184 експертів (працівників органів прокуратури та Національної поліції України) та громадян України загальною кількістю 455 осіб, проведеного у м. Києві, Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Миколаївській, Одеській, Харківській, Херсонській областях; показники Державної служби статистики України щодо обсягів будівництва; результати контент-аналізу офіційних повідомлень правоохоронних органів та публікацій у засобах масової інформації про правопорушення під час ведення будівництва за 2006-2015 рр.; аналітичні матеріали, отримані з альтернативних джерел (Pricewaterhouse Coopers Україна, Громадська організація «Асоціація допомоги постраждалим інвесторам» та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в українській кримінологічній науці комплексним дослідженням фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері та напрямів його попередження.

За результатами здійсненого дослідження одержано такі результати, які мають наукову новизну:

вперше:

обґрунтовано розгляд фінансового шахрайства через концепцію предметної діяльності та надано відповідне визначення поняття «фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері» як діяльності, що виражається у системі взаємопов'язаних протиправних (у тому числі кримінальних) та легальних дій, які вчиняються шляхом обману, зловживання довірою та/або

зловживання службовим становищем в процесі формування, розподілу та використання грошових фондів у сфері будівництва, посягають на фінансові ресурси держави, суб'єктів господарювання та громадян з метою отримання матеріальної вигоди;

доведено теоретичну та практичну значущість виділення та статистичного обліку у структурі економічної злочинності окремої категорії злочинів у сфері будівництва, що посягають на встановлений законом порядок ведення будівельної діяльності, ринкові механізми його функціонування, залучення та використання інвестицій у цій сфері;

встановлено, що фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері виявляється у системі злочинів та інших протиправних дій, основними з яких є: шахрайство; привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; шахрайство з фінансовими ресурсами; зловживання владою або службовим становищем; зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; супутніми – самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво; ухилення від сплати податків; легалізація доходів отриманих злочинним шляхом; підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів; службове підроблення; корупційні правопорушення та ін.;

запропоновано систему попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері на основі поєднання соціальних заходів стимулювання розвитку будівельної галузі, спрямованих на її детінізацію, заходів кримінально-правового впливу та віктимологічної профілактики;

обґрунтовано необхідність доповнення Розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Кримінального кодексу України (далі – КК України) спеціальною нормою, а саме окремою статтею, яка б передбачала самостійну відповідальність за шахрайство при здійсненні інвестиційної діяльності;

удосконалено:

наукові погляди та підходи до визначення фінансового шахрайства, його співвідношення із суміжними категоріями: шахрайство, економічне шахрайство, шахрайство з фінансовими ресурсами тощо;

пропозиції використання зарубіжного досвіду щодо криміналізації фінансового шахрайства та розроблення профілактичного законодавства. На підставі цього запропоновані зміни до КК України;

характеристику механізму та способів вчинення шахрайства при інвестуванні будівництва. Так, механізм злочинних дій в більшості випадків характеризувався поєднанням правомірних та протиправних дій. Запропоновано виділяти дві основні групи фінансового шахрайства: 1) злочини без наміру виконувати зобов'язання щодо будівництва; 2) злочини, пов'язані з частковим заволодінням або нецільовим використанням коштів інвесторів на етапах будівництва об'єкту та здачі його в експлуатацію;

кримінологічну характеристику основних факторів, що детермінують фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері, яка включає систему соціально-економічних, правових та соціально-психологічних детермінант;

наукові погляди щодо ролі корупційних відносин у процесах криміналізації будівельної галузі з урахуванням останніх змін до антикорупційного законодавства. Визначено, що прояви корупції мають місце на всіх етапах будівництва, є одним з факторів поширення правопорушень у галузі, а вартість корупційної складової переноситься у собівартість кінцевого об'єкту будівництва;

пропозиції щодо відмежування фінансового шахрайства від невиконання цивільно-правових угод. Таке відмежування повинно проводитись на підставі виявлення умислу на незаконне заволодіння або нецільове використання грошових коштів інвесторів будівництва;

дістало подальшого розвитку:

пропозиції щодо вдосконалення діяльності контролюючих та правоохоронних органів, їх взаємодії із громадськими та експертними організаціями у сфері попередження фінансового шахрайства та інших правопорушень в будівництві;

пропозиції щодо створення системи допомоги потерпілим від фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері, яка б передбачала механізми відшкодування збитків і заходи соціальної та психологічної підтримки потерпілих;

пропозиції щодо підвищення правової освіченості та інформованості учасників відносин у сфері будівництва про можливі криміногенні ризики.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у:

– науково-дослідницькій роботі – для подальшого вивчення проблематики фінансового шахрайства та удосконалення механізмів його попередження;

– правотворчості та правозастосуванні – для удосконалення правового регулювання інвестиційно-будівельних відносин, нормативного закріплення та забезпечення правового захисту прав потерпілих інвесторів, для підвищення ефективності запобіжної діяльності контролюючих та правоохоронних органів у сфері контролю за будівельною діяльністю (акт впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в практичну діяльність управління захисту економіки в Одеській області Департаменту захисту економіки Національної поліції України від 09.11.2015 р.);

– навчальному процесі – при викладанні курсу «Кримінологія», спеціальних курсів кримінологічного циклу, а також при підготовці та написанні підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, практикумів із зазначених дисциплін (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес Національного університету «Одеська юридична академія» від 21.09.2015 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях та семінарах, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Правова і кримінологічна культура в механізмі протидії злочинності» (м. Одеса, 1-2 жовтня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16-17 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн» (м. Запоріжжя, 26-27 грудня 2014 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «VI Всеукраїнські наукові читання з кримінальної юстиції пам'яті професора В. П. Колмакова» (м. Одеса, 18 квітня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 15-16 травня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання державотворення в Україні» (м. Київ, 22 травня 2015 р.); Всеукраїнській конференції «Теорія і практика віктимології» (м. Харків, 12 листопада 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука та практика: виклики сучасних євроінтеграційних процесів» (м. Братислава, Словачка Республіка, 27-28 листопада 2015 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладені у чотирнадцяти публікаціях, чотири з яких – наукові статті, опубліковані у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, одна публікація – наукова стаття у зарубіжному періодичному виданні.

Структура дисертації обумовлена метою, предметом і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (256 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 246 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 196 сторінок, додатків – 22 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, зазначено про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано використану методологію, емпіричну базу роботи, висвітлено наукову новизну, розкрито практичне значення одержаних результатів, надано інформацію про апробацію результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

Перший розділ «Кримінологічна характеристика фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері» складається з чотирьох

підрозділів, у яких розглянуто інвестиційно-будівельну сферу як об'єкт кримінологічного дослідження, надано кримінально-правову характеристику фінансового шахрайства, здійснено аналіз показників та розкрито механізм фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері.

У *підрозділі 1.1. «Інвестиційно-будівельна сфера як об'єкт кримінологічного дослідження»* характеризується стан розробки проблеми, аналізується правова природа та надається характеристика інвестиційно-будівельних відносин.

На підставі аналізу чинного законодавства та результатів наукових досліджень надаються визначення понять «будівництво», «інвестиції», характеристика основних будівельних галузей та об'єктів нерухомості як їх кінцевого результату.

В сучасних умовах розвиток будівництва неможливий без використання інвестицій. Встановлено, що будівництво характеризується значним рівнем тінізації. В будівельній сфері окрім фінансового шахрайства мають місце прояви розкрадання державної власності, корупції, ухилення від сплати податків, легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом тощо. Правопорушення в будівництві відбуваються на всіх стадіях технологічного циклу – від виділення органами влади земельних ділянок під забудову до здачі об'єктів в експлуатацію.

У *підрозділі 1.2. «Визначення та кримінально-правова характеристика фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері»* досліджуються історичний генезис криміналізації шахрайства, природа та сутність фінансового шахрайства.

В юридичній літературі поширеним є поділ шахрайства на загальнокримінальне (традиційне) та шахрайство в сфері економіки і фінансів, що мають суттєві кримінологічні відмінності, які полягають у сфері злочинного посягання, суспільній небезпечності, характеристиці особи злочинця та потерпілих, способах скоєння шахрайства, детермінантах злочинів, розмірах завданої шкоди.

В чинному КК України у ст. 190 передбачений загальний склад «шахрайство» як злочин проти власності та спеціальний – «шахрайство з фінансовими ресурсами» (ст. 222 КК України) як злочин у сфері господарської діяльності. Така нормативна диференціація шахрайства видається неповною та вимагає доопрацювання шляхом внесення відповідних змін до законодавства, враховуючи різноманітність економічних форм та проявів шахрайства, що не охоплені змістом ст. 222 КК України.

В умовах відсутності правового визначення фінансового шахрайства необхідним є доктринальне розроблення цієї категорії. У підрозділі аналізуються позиції вітчизняних та зарубіжних науковців щодо тлумачення та характеристики фінансового шахрайства, наводяться визначення, що використовуються у теорії та правозастосовній практиці зарубіжних країн.

На підставі аналізу наукової літератури, а також світового досвіду боротьби з цим злочином визначено поняття фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері як діяльності, що виражається у системі взаємопов'язаних протиправних (у тому числі кримінальних) та легальних дій, які вчиняються шляхом обману, зловживання довірою та/або зловживання службовим становищем у процесі формування, розподілу та використання грошових фондів у сфері будівництва, посягають на фінансові ресурси держави, суб'єктів господарювання та громадян з метою отримання матеріальної вигоди.

В основі фінансового шахрайства лежить комплекс взаємопов'язаних основних і суміжних з ними злочинів. Правова кваліфікація основних дій провадиться за ознаками злочинів, передбачених статтями 190 (шахрайство), 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем), 222 (шахрайство з фінансовими ресурсами), 364 (зловживання владою або службовим становищем), 364-1 (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми) КК України. Для досягнення злочинного результату або з метою приховання слідів фінансового шахрайства окрім основних можуть вчинятись й інші, так звані, супутні злочини. До них можуть бути віднесені злочини, передбачені ст.ст. 197-1, 205, 209, 212, 358, 366 КК України, корупційні злочини та ін.

У підрозділі 1.3. *«Показники фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері»* на основі емпіричних матеріалів та альтернативних джерел проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері.

Важливим для дослідження фінансового шахрайства є аналіз загальних показників злочину, передбаченого ст. 190 КК України. Загальні тенденції розвитку шахрайства характеризуються суттєвим збільшенням випадків скоєння цього злочину: рівень шахрайства за останні 10 років збільшився втричі з показника 13964 злочинів у 2005 р. до 41963 злочинів у 2014 р. При цьому таке різке коливання пояснюється не тільки зміною порядку реєстрації кримінальних правопорушень, але й тенденцією збільшення випадків привласнення майна шляхом обману та зловживання довірою, поширенням шахрайства в різні сфери господарських відносин.

Констатується відсутність офіційних статистичних даних, котрі б характеризували показники шахрайства та інших правопорушень в інвестиційно-будівельній сфері, тому інформація про стан фінансового шахрайства була отримана з результатів анкетування та узагальнення матеріалів альтернативних джерел.

Станом на 1 січня 2015 року в країні налічувалося 14,9 тис. недобудов, з яких 6,1 тис. (41,1 %) знаходилися у стадії будівництва, а на 8,8 тис. (58,9 %) будівництво тимчасово припинено або законсервовано. Серед об'єктів незавершеного будівництва налічується 10 тис. 541 будівля та 4 тис. 374

інженерні споруди, будівництво більшості з них тимчасово припинене та законсервоване (59,5 % і 57,6 % від загальної кількості відповідно).

За експертними розрахунками, близько 30 тис. осіб в Україні втратили свої інвестиції від протиправних дій забудовників, а сумарні розміри збитків сягають мільярдів гривень.

Результати проведеного анкетування працівників правоохоронних органів та громадян України підтверджують високу поширеність правопорушень в будівельній сфері. Таку відповідь дали 94 % та 91 % опитаних респондентів відповідно. На латентність злочинів у цій сфері вказали 46 % експертів та 48 % громадян.

Серед причин високої латентності фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері експерти назвали, зокрема, високий рівень корумпованості органів державної влади, правоохоронних органів, контролюючих суб'єктів та органів місцевого самоврядування (70 %), складність розслідування та отримання доказової інформації (46 %), недосконалість законодавства (33 %), недостатню кваліфікацію працівників правоохоронних органів (20 %). Складнощі виявлення та розслідування випадків фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері пояснюються тим, що ці злочини маскуються під невиконання умов цивільно-правових договорів та переносяться у площину цивільних правовідносин.

Географія фінансового шахрайства у сфері будівництва має свою специфіку, що пов'язано з показниками економічного розвитку та обсягами будівництва в конкретних регіонах України. Найбільше цих злочинів вчиняється у м. Києві, Київській, Одеській, Львівській областях, що пояснюється розвитком та обсягами будівництва у регіонах.

У *підрозділі 1.4. «Механізм фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері»* на основі зібраного емпіричного матеріалу досліджуються типові способи вчинення шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері.

Переважає більшість опитаних співробітників правоохоронних органів (89,1 %) зазначили, що механізм фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері має неочевидний характер та характеризується, як правило, ретельною і завчасною підготовкою до вчинення злочину, використанням службового становища та/або корупційних зв'язків.

На підставі вивчення матеріалів практики виокремлено дві основні групи шахрайств в сфері житлового будівництва. Перша група – злочини без наміру виконувати взяті на себе зобов'язання щодо будівництва об'єкта нерухомості. Друга група – злочини, пов'язані з частковим заволодінням або нецільовим використанням коштів інвесторів на етапах будівництва житла та здачі його в експлуатацію.

Основними схемами фінансового шахрайства є: 1) вчинені за принципом фінансової піраміди; 2) із залученням третьої сторони – організацій-соінвесторів, підрядників, ріелторської фірми тощо; 3) з використанням цільових облігацій.

Другий розділ «Детермінація фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері» містить три підрозділи та присвячений кримінологічній характеристиці осіб, які вчинили злочини у вказаній сфері; соціально-економічним, правовим та соціально-психологічним аспектам детермінації цього виду злочинної діяльності.

У підрозділі 2.1. «Кримінологічна характеристика осіб, що вчинили фінансові шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері» досліджуються особистісні характеристики особи фінансового шахрая.

Підкреслюється доцільність вивчення ролі особи злочинця в детермінації фінансового шахрайства. За результатами узагальнення емпіричних матеріалів та наукових джерел встановлено, що особи, які вчиняють фінансові шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері, мають типові риси «білокомірцевого» злочинця та не ідентифікують себе з криміналітетом.

За соціально-демографічними ознаками переважають чоловіки (83,9 %) громадяни України (95,4 %) віком від 30 до 49 років, які мають вищу освіту (75,7 %) та офіційно працевлаштовані (90,8 %). Переважна більшість із них були керівниками суб'єктів господарювання (65,5 %), одружені та мали дітей.

Особи, які вчиняють шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері, мають стійку корисливу мотивацію. Типовий психологічний та моральний портрет (особистісні риси) особи фінансового шахрая виглядає наступним чином: корисливість; підвищені матеріальні стандарти життя; життєва установка на збагачення; високий рівень освіти; як правило, наявність необхідних знань у галузі управління, підприємницької діяльності, фінансів, законодавства тощо; комунікабельність; вміння спілкуватися та переконувати людей; хитрість; винахідливість.

У підрозділі 2.2. «Соціально-економічні та правові фактори в детермінації фінансового шахрайства» відзначено, що інвестиційно-будівельні відносини за своєю сутністю є досить криміногенно-ризиковими.

Великий грошовий обіг у сфері будівництва обумовлює бажання протиправного збагачення. Соціальна нерівність та несправедливість зумовлюють перехід представників бізнесу, посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, службових осіб суб'єктів господарювання та інших фахівців у нелегальний сектор, тим самим підвищуючи професійність способів фінансового шахрайства.

Проведене анкетування демонструє приблизно однакову позицію представників громадськості та правоохоронних органів щодо чинників, які призводять до поширення фінансового шахрайства та інших злочинів у будівельній сфері. Експерти зазначили, що основними детермінантами злочинності є: високий рівень корумпованості органів державної влади та органів місцевого самоврядування (вказали 69,6 % респондентів), недосконалість державного контролю за будівництвом та діяльністю будівельних компаній (60,9 %), недосконалість законодавства у процедурах землевідведення, вибору забудовників, отримання ліцензій на ведення

будівельної діяльності тощо (45,7 %). Думка громадськості розподілилась наступним чином: 69,2 % респондентів вказали на високий рівень корумпованості органів державної влади та органів місцевого самоврядування, 63,1 % – неефективну роботу контролюючих суб'єктів та правоохоронних органів, 55,4 % – високу прибутковість фінансового шахрайства.

Серед правових факторів детермінації фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері слід назвати недосконалість механізму залучення та обліку забудовниками коштів приватних інвесторів; відсутність ефективного захисту інтересів приватних інвесторів; відсутність безпосереднього контролю приватних інвесторів за коштами, спрямованими забудовнику тощо.

У *підрозділі 2.3. «Соціально-психологічні аспекти детермінації фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері»* аналізується місце та взаємозв'язок соціального й особистісного в детермінації злочинної поведінки через призму діяльнісного підходу.

Затяжна економічна, політична криза, соціальна нерівність та несправедливість, велика корумпованість призводять до ідеологічної та морально-духовної кризи, аномійного стану суспільства. Соціальна аномія виступає основою інших негативних процесів, таких, як зневага до закону, недовіра до влади, психологічне прийняття та моральне виправдання злочинних способів задоволення потреб тощо.

Важливе місце серед соціально-психологічних факторів фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері займають загальний занепад моральності у суспільстві, низька правова культура населення, правовий нігілізм. Не останнім чинником є вплив на суспільну свідомість засобів масової інформації та відеопродукції, що романтизують незаконне збагачення та діяльність економічних злочинців.

Третій розділ «Попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері» складається з трьох підрозділів, у яких розкривається зміст основних напрямів попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері України.

У *підрозділі 3.1. «Соціальні передумови попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері»* обґрунтовується пріоритетність заходів непрямого впливу, спрямованих на детінізацію відносин у будівельній сфері.

Встановлено, що одним із перспективних напрямів попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері є запровадження соціально-економічних заходів, які є масштабною довготривалою стратегією, спрямованою на оптимізацію функціонування соціальних інститутів, створення сприятливих умов для ведення бізнесу, розвитку будівництва та покращення інвестиційного клімату.

Серед соціальних передумов попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері слід виокремити заходи економічного, політичного, культурологічного, ідеологічного та науково-дослідницького характеру. Особливо важливе значення мають заходи, спрямовані на протидію корупції.

Проведене анкетування показало, що пріоритетними заходами попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері працівники правоохоронних органів та представники громадськості вважають наступні: 1) посилення контролю за будівельною діяльністю та залученням коштів на будівництво (експерти – 56,5 %; громадськість – 60 %); 2) посилення заходів протидії корупції (експерти – 39,1 %; громадськість – 49,2 %); 3) удосконалення будівельного законодавства (експерти – 41,3 %; громадськість – 26,2 %).

У підрозділі 3.2. *«Кримінально-правові заходи протидії фінансовому шахрайству в інвестиційно-будівельній сфері»* досліджуються питання, пов'язані з правовими механізмами попередження злочинів в сфері будівництва, аналізуються перспективи реформування кримінального закону.

Враховуючи стрімкий розвиток економічних відносин, поширення шахрайств при здійсненні інвестиційної діяльності, а також світовий досвід криміналізації таких діянь, обґрунтовується необхідність удосконалення вітчизняного кримінального законодавства шляхом внесення відповідних змін. Такі зміни обґрунтовані необхідністю додаткового захисту інвестиційних відносин у будівництві та в інших сферах, а також потерпілих від цих злочинів.

Вноситься пропозиція доповнити Розділі VII КК України «Злочини у сфері господарської діяльності» окремою статтею, котра б передбачала відповідальність за шахрайство при здійсненні інвестиційної діяльності.

Анкетування співробітників правоохоронних органів показало, що переважна більшість опитаних респондентів (78,3 %) підтримала зазначену пропозицію та вважає доцільним доповнити КК України відповідною статтею.

У підрозділі 3.3. *«Віктимологічні аспекти попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері»* аналізуються заходи, спрямовані на зменшення рівня віктимності жертв фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері.

Дослідження особи потерпілого дозволяє розробити ефективні заходи попередження злочинності, виявити групи осіб із підвищеною віктимністю.

Віктимологічна профілактика повинна мати комплексний характер та здійснюватися за такими напрямками:

1) заходи щодо попередження можливої віктимізації потенційно віктимної категорії громадян (превентивні заходи): інформаційний напрям (повинен включати інформування громадськості про ризики та правопорушення в інвестиційно-будівельній сфері, попередню правову допомогу тощо); науково-аналітичний напрям.

2) заходи, які застосовуються вже до віктимізованої частини громадян: правова допомога під час розслідування кримінального провадження; створення дієвих умов та механізмів відшкодування збитків потерпілим від злочинів особам; заходи соціальної та психологічної підтримки потерпілих осіб та інші.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі теоретичні положення дисертаційного дослідження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері та пропозиції щодо вдосконалення практики його попередження.

1. Будівництво – спорудження нового об'єкта, реконструкція, розширення, добудова, реставрація і ремонт об'єктів, виконання монтажних робіт. У сучасних умовах розвиток будівництва неможливий без використання інвестицій. Інвестиції – всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект.

2. Фінансове та загальнокримінальне шахрайство мають суттєві кримінологічні відмінності, що полягають у сфері злочинного посягання, суспільній небезпечності, характеристиці особи злочинця та потерпілих, способах скоєння шахрайства, детермінантах злочинів, розмірах завданої шкоди. Фінансове шахрайство – теоретична конструкція, кримінологічна категорія, що об'єднує ненасильницькі корисливі посягання на фінанси держави, суб'єктів господарювання та громадян. Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері – діяльність, що виражається у системі взаємопов'язаних протиправних (у тому числі кримінальних) та легальних дій, які вчиняються шляхом обману, зловживання довірою та/або зловживання службовим становищем в процесі формування, розподілу та використання грошових фондів у сфері будівництва, посягають на фінансові ресурси держави, суб'єктів господарювання та громадян з метою отримання матеріальної вигоди.

3. Будівництво характеризується наявністю стійких тіньових відносин та значним поширенням правопорушень. В Україні відсутні офіційні статистичні дані рівня фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері. Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері має високу латентність, що ускладнює оцінку його реального стану. Географічні закономірності поширення фінансового шахрайства пов'язані з економічним розвитком та обсягами будівництва регіонів України. Найбільше цих злочинів вчиняється у м. Києві, що пояснюється високими темпами забудови столиці, концентрацією бізнес-еліти, більш високою порівняно з іншими регіонами України платоспроможністю місцевих жителів.

4. Механізм фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері є інтелектуально продуманою системою протиправних та законних дій, що характеризується візуальною легальністю.

5. Особи, які вчиняють фінансові шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері, мають типові риси «білокомірцевого» злочинця та не ідентифікують себе із криміналітетом.

Кримінологічний портрет особи фінансового шахрая в інвестиційно-будівельній сфері має наступні ознаки: особа чоловічої статі віком від 30 до 49 років; має сім'ю; вища освіта; офіційно працевлаштований, займає відповідне службове становище; має стійку корисливу мотивацію; раніше не судимий.

6. До основних криміногенних факторів, які детермінують фінансове шахрайство в будівельній сфері слід віднести соціально-економічні, правові та соціально-психологічні чинники.

7. У цей час відсутня єдина концепція попередження злочинності в будівельній сфері. Попередження злочинності в будівельній сфері повинно здійснюватися за декількома напрямками, що зумовлено різною природою її детермінантів. Базою попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері є соціальні основи, кримінально-правові заходи, віктимологічна профілактика. Цей перелік заходів не є вичерпним та не охоплює усі напрями попередження фінансового шахрайства.

Пріоритет повинен надаватися заходам непрямого впливу, спрямованим на оптимізацію функціонування соціальних інститутів, створення сприятливих умов для ведення бізнесу, розвитку будівництва та покращення інвестиційного клімату.

8. Віктимологічна профілактика фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері повинна мати комплексний характер та включати: інформаційний напрям; науково-аналітичний напрям; створення реальних умов та механізмів відшкодування збитків потерпілим від злочинів особам; заходи соціальної та психологічної підтримки потерпілих осіб; правову допомогу під час розслідування кримінального (кримінальних) провадження та інші.

9. З метою вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері необхідно внести зміни та доповнення до КК України, а саме: доповнити Розділ VII «Злочини у сфері господарської діяльності» КК України статтею «Шахрайство при здійсненні інвестиційної діяльності» такого змісту:

«1. Заволодіння чужим майном або придбання права на майно, що вкладається в якості інвестицій, шляхом обману чи зловживання довірою інвесторів, –

карається – ...

2. Ті самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або такі, що завдали значної шкоди потерпілому, –

караються – ...

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені службовою особою або у великих розмірах, або шляхом здійснення незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і мереж, систем електронних платежів, –

караються – ...

4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені в особливо великих розмірах або організованою групою, – караються – ...».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Чернишов Г. М. Фінансове шахрайство як злочинна діяльність: методологічні проблеми дослідження / Г. М. Чернишов // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 70 / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. В. М. Дрьомін. – Одеса: Юридична література, 2013. – С. 369-376.

2. Чернишов Г. М. До питання про визначення фінансового шахрайства / Г. М. Чернишов // Науковий Вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. Вип. 26. – Ужгород, 2014. – С. 230-234.

3. Чернишов Г. М. Кримінологічна характеристика шахрайств в інвестиційно-будівельній сфері / Г. М. Чернишов // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – Вип. 10-1. Т. 2 – Одеса, 2014. – С. 98-102.

4. Чернишов Г. М. Особливості детермінації шахрайства у сфері фінансування будівництва житла / Г. М. Чернишов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – Випуск 6-1, Т.3. – Херсон. – 2014. – С. 209-213.

5. Чернышёв Г. М. Некоторые аспекты предупреждения финансового мошенничества в сфере жилищного строительства / Г. М. Чернышёв // Закон и жизнь («Lege si viata»). Вип. 5/4 (281). – Кишинев, 2015. – С. 109-113.

6. Чернышёв Г. М. К вопросу о предупреждении финансового мошенничества в строительном бизнесе Украины / Г. М. Чернышёв // Правовая и криминологическая культура в механизме противодействия преступности: матер. междуна. науч.-практич. конф. / под ред. С. В. Кивалова; Нац. ун-т «Одесская юридическая академия». – О. : Фенікс, 2012. – С. 286-291.

7. Чернишов Г. М. Деякі аспекти механізму фінансового шахрайства в будівельній сфері / Г. М. Чернишов // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності і права: матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 30 листопада 2012 р.) Т.2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В. М. Дрьомін. – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 282-285.

8. Чернишов Г. М. Передумови тінізації будівельної сфери України / Г. М. Чернишов // Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (16-17 травня 2013 р.) Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В. М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2013. – 814 с. Том 2. – С. 418-420.

9. Чернишов Г. М. Фінансове шахрайство як об'єкт кримінологічного дослідження / Г. М. Чернишов // Правове життя сучасної України: матер. Між-нар. наук.-практ. конф., присвяченої ювілею академіка С. В. Ківалова (16-17 травня 2014 р., м. Одеса) : у 2 т. Т.1 / відп. ред. В. М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2014. – С. 648-651.

10. Чернишов Г. М. Корупційні відносини в системі детермінації шахрайств у сфері фінансування будівництва житла / Г. М. Чернишов // Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26-27 грудня 2014 р.). – Запоріжжя : Запорізька міська організація «Істина», 2014. – С. 128-130.

11. Чернишов Г. М. Кримінологічна оцінка ризиків інвестування житлового будівництва у системі заходів попередження фінансового шахрайства / Г. М. Чернишов // VI Всеукраїнські наукові читання з кримінальної юстиції пам'яті професора В.П. Колмакова: матер. Всеукр. наук. конф. молодих вчених, аспірт. та студ. (м. Одеса, 18 квітня 2015 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. В. В. Тищенко ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2015. – С. 476-479.

12. Чернишов Г. М. Проблема латентності шахрайства у сфері житлового будівництва / Г. М. Чернишов // Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (15-16 травня 2015, м. Одеса): у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. – Одеса: Юридична література, 2015. – С. 284-286.

13. Чернишов Г. М. Деякі аспекти віктимологічної профілактики фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері / Г. М. Чернишов // Теорія і практика віктимології : матеріали Всеукр. конф. для студ., аспірантів, ад'юнктів, здобувачів, присвяч. 50-річчю з дня заснув. каф. кримінології та кримінально-виконавчого права (Харків, 12 листоп. 2015 р.) / за ред.: А. П. Гетьмана, Б. М. Головікіна; редкол. Б. М. Головікін, С. Ю. Лукашевич, О. В. Таволжанський. – Х. : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. – С. 239-241.

14. Чернишов Г. М. Окремі соціально-психологічні чинники фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері / Г.М. Чернишов // *Právna veda a prax: výzvy moderných európskych integračných procesov*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (27-28 листопада 2015, м. Братислава, Словацька Республіка) / за ред.: doc. JUDr. Július KOVÁČ, CSc. – Paneurópska vysoká škola, Bratislava, 2015. – С. 208-211.

АНОТАЦІЯ

Чернишов Г. М. Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2016.

Дисертація присвячена кримінологічному дослідженню фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері. Надано кримінально-правову характеристику фінансового шахрайства, здійснено аналіз його показників, розкрито механізм злочинної діяльності, виявлено та систематизовано характерні риси осіб, які вчинили ці злочини, встановлені особливості детермінації фінансового шахрайства в будівництві.

За результатами дослідження запропоновано науково обґрунтовані напрями попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері на основі поєднання соціальних заходів, заходів кримінально-правового впливу та віктимологічної профілактики.

Ключові слова: інвестиційно-будівельна сфера, шахрайство, фінансове шахрайство, кримінологічна характеристика фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері, механізм фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері, попередження фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері.

АННОТАЦИЯ

Чернышёв Г. М. Финансовое мошенничество в инвестиционно-строительной сфере: криминологическое исследование. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2016.

Диссертация посвящена криминологическому исследованию финансового мошенничества в инвестиционно-строительной сфере. Раскрывается сущность инвестиционно-строительной сферы как объекта криминологического исследования, содержание и структура инвестиционных отношений в строительстве. Исследован вопрос о современном состоянии строительства и тенденций развития отрасли.

Установлено, что традиционное и финансовое мошенничество имеют существенные криминологические отличия, которые заключаются в сфере преступного посягательства, общественной опасности, характеристике личностей преступника и потерпевшего, способах совершения мошенничества, детерминантах преступлений, размерах причинённого ущерба.

На основе анализа положений действующего законодательства, законодательства зарубежных стран, а также научных работ других исследователей дана уголовно-правовая характеристика финансового мошенничества. Установлено, что в основе финансового мошенничества лежит комплекс взаимосвязанных преступлений. Правовая квалификация основных действий проводится по признакам преступлений, предусмотренных статьями 190, 191, 222, 364, 364-1 Уголовного кодекса Украины, сопутствующих – 197-1, 205, 209, 212, 358, 366 УК Украины, коррупционные преступления и др.

Раскрыто содержание понятия «финансовое мошенничество в инвестиционно-строительной сфере». Под ним понимается деятельность, которая выражается в системе взаимосвязанных противоправных (в том числе уголовных) и легальных действий, которые совершаются путём обмана, злоупотребления доверием и/или злоупотребление служебным положением в процессе формирования, распределения и использования фондов денежных средств в сфере строительства, посягают на финансовые ресурсы государства, субъектов хозяйствования и граждан с целью получения материальной выгоды.

Проанализированы показатели финансового мошенничества в инвестиционно-строительной сфере на основании изучения существующих статистических данных, эмпирических материалов и альтернативных источников. Сделан вывод о высоком уровне латентности финансового мошенничества в этой сфере.

Исследованы способы совершения мошенничества в сфере строительства. Установлено, что механизм финансового мошенничества зависит от вида строительства, способов и источников инвестирования. Обосновано, что механизм финансового в инвестиционно-строительной сфере характеризуется, как правило, тщательной и заблаговременной подготовкой к совершению преступления, использованием служебного положения, коррупционных связей.

Выявлены и систематизированы характеристики лиц, совершающих финансовое мошенничество в инвестиционно-строительной сфере. Установлено, что они имеют типичные черты «беловоротничкового» преступника и не идентифицируют себя с криминалитетом. Создан криминологический портрет личности финансового мошенника в инвестиционно-строительной сфере на основании изучения социально-демографических, морально-психологических и уголовно-правовых признаков. Подчёркнуто, что финансовым мошенникам свойственна стойкая корыстная мотивация на незаконное обогащение.

Проанализированы факторы, которые воздействуют на криминализацию инвестиционно-строительных отношений и детерминируют финансовое мошенничество. Произведена систематизация детерминантов финансового мошенничества в строительной сфере, которая позволила выделить следующие группы факторов: социально-экономические, правовые, социально-психологические.

По результатам исследования предложены научно обоснованные направления предупреждения финансового мошенничества в инвестиционно-строительной сфере: определены социальные основы его предупреждения, разработаны предложения по усовершенствованию уголовно-правового обеспечения противодействия и предложены меры виктимологической профилактики финансового мошенничества в инвестиционно-строительной сфере.

Ключевые слова: инвестиционно-строительная сфера, мошенничество, финансовое мошенничество, криминологическая характеристика финансового мошенничества в инвестиционно-строительной сфере, механизм финансового мошенничества в инвестиционно-строительной сфере, предупреждение финансового мошенничества в инвестиционно-строительной сфере.

SUMMARY

Chernyshov G. M. Financial fraud in investment and construction sphere: criminological research. – Manuscript.

Dissertation for obtaining scientific level of candidate of legal science for specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Penal Law. – National University «Odesa Law Academy», Odesa, 2016.

Dissertation is devoted to criminological research of financial fraud in investment and construction sphere. The author provided criminal and legal characteristics of financial fraud, analyzed their indicators, examined mechanism of criminal activity, exposed and systemized characteristic features of people, who had committed these crimes, set peculiarities of the determination of financial fraud in construction.

Based on the results of research, the author proposed scientific and substantiated directions for prevention of financial fraud in investment and construction sphere on the basis of social and economic measures, means of criminal and legal influence and victimological prophylactics.

Key words: investment and construction sphere, fraud, financial fraud, criminological characteristics of financial fraud in investment and construction sphere, mechanism of financial fraud in investment and construction sphere, prevention of financial fraud in investment and construction sphere.

Підписано до друку 02.09.2016 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1609-За.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.